

- *είς τί* = προς τί, γιατί
- *ἀμνημονέω*, -ῶ + γενική = δεν θυμούμαι κάποιον, κάτι, λησμονώ
- *ἐπιθέντες*: μετοχή Αορίστου Β' (Οριστική: *ἐπέθηκα*) του ρήμ. *ἐπιτίθημι*. *πληγὰς ἐπιτίθημι* = επιφέρω χτυπήματα, τραύματα, πληγώνω
- *ὡς παράνομον τὸν νομοδότην*: σχήμα οξύμωρο

7.

Φοβερὸν καὶ παράδοξον μυστήριον σήμερον ἐνεργούμενον καθορᾶται. Ὁ ἀναφής κρατεῖται, δεσμεῖται ὁ λύων τὸν Ἀδὰμ τῆς κατάρας. Ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς ἀδίκως ἐτάζεται· εἰρκτῆ κατακλείεται ὁ τὴν ἄβυσσον κλείσας· Πιλᾶτῳ παρίσταται, ὧ τρόμῳ παρίστανται οὐρανῶν αἱ δυνάμεις· ραπίζεται χεὶρὶ τοῦ πλάσματος ὁ πλάστης· ξύλῳ κατακρίνεται ὁ κρίνων ζῶντας καὶ νεκρούς· τάφῳ κατακλείεται ὁ καθαίρετης τοῦ Ἰαίδου. Ὁ πάντα φέρων συμπαθῶς καὶ πάντας σώσας τῆς ἀρᾶς, ἀνεξίκακε Κύριε, δόξα σοι.

Το Ἰδιόμελο αὐτὸ συγγενεῦει με τὸ 5^ο Ἰδιόμελο (βλ. παραπάνω).

- Με τὸ *Σήμερον* μεταφερόμαστε στο «λειτουργικὸ παρόν». Μπροστὰ στα μάτια μας παρουσιάζεται (*καθορᾶται*) νὰ «ενεργεῖται» ἓνα «φοβερό καὶ παράδοξο μυστήριον», τὸ ὁποῖο συνίσταται σε μιὰ σειρά ἀντιφατικῶν καὶ ἀκατανόητων καταστάσεων.
- Ακολουθεῖ ὁ «κατάλογος» τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ. Προτάσσονται πάθη που δεν συναντήσαμε προηγουμένως: ἡ κράτηση (*κρατεῖται*), τὸ δέσιμο με δεσμά (*δεσμεῖται*), ἡ ἀνάκριση (*ἐτάζεται*), τὸ κλείσιμο σε φυλακὴ (*εἰρκτῆ κατακλείεται*). Ακολουθοῦν τὰ γνωστά: προσαγωγή στον Πιλάτο, ραπίσματα, καταδίκη σε σταύρωση, ταφή.
- Ὡς κατακλείδα τοποθετεῖται στο τέλος πάλι μιὰ δοξολογικὴ ἀναφώνηση: Ὁ πάντα φέρων συμπαθῶς καὶ πάντας σώσας τῆς ἀρᾶς, ἀνεξίκακε Κύριε, δόξα σοι (βλ. προηγούμενο Ἰδιόμελο).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *ἐνεργούμενον*: κατηγορηματικὴ μετοχὴ ἀπὸ τὸ ρήμ. *καθορᾶται*. Τὸ ρήμα *ἐνεργῶ* σημαίνει διενεργῶ, πράττω.
- *ἀναφής* (ἀ- στερητικό + *ἄπτομαι* = ἀκουμπῶ, ψαύω) = αὐτὸς που δεν ψαύεται, ἀψηλάφητος

- *κρατεῖται, δεσμεῖται, ἐτάζεται, κατακλείεται, κατακλείεται, κατακρίνεται, κατακλείεται*: σειρά ρημάτων σε παθητικὴ φωνὴ χωρὶς ποιητικὸ αἴτιο, βλ. παραπάνω 5^ο Ἰδιόμελο.
- Ὁ *ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροῦς*: Τὸ ρήμα *ἐτάζω* σημαίνει ἐξακριβώνω, ἐλέγχω, ἐξετάζω, ἀνακρίνω. Βλ. *Ψαλμ.* 7,10: *ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροῦς ὁ θεός*.
- *εἰρκτῆ* (<*εἰργω*) = φυλακὴ, κρατητήριον
- *ὁ τὴν ἄβυσσον κλείσας*: Πρβ. *Ὡδὴ τοῦ Μανασσή 3*: *ὁ κλείσας τὴν ἄβυσσον καὶ σφραγισάμενος τῷ φοβερῷ καὶ ἐνδόξῳ ὀνόματί σου*

Μετά τὴν Αποκαθήλωση τοῦ Εσταυρωμένου καὶ τὴν τοποθέτηση τοῦ Επιταφίου στο ἱερό κουβούκλιο ακολουθοῦν τὰ Απόστιχα.

ΑΠΟΣΤΙΧΑ

Τὰ τέσσερα Απόστιχα που ακολουθοῦν αποτελοῦν ἓνα ενιαῖο συγκρότημα. Ὅσον ἀφορὰ τὸν **γενικὸ χαρακτήρα** τους, κινοῦνται ὅλα σε ἐπιτάφιο κλίμα, ταυτόχρονα ὁμως ἐμφανίζουν προσευχητικὸ στίγμα, καθὼς σε ὅλα ὁ υμνογράφος ἀπευθύνεται στον Χριστό. Αἰξίζει νὰ υπογραμμιστεῖ καὶ ἡ κοινὴ δοξολογικὴ τους διάσταση, που ἀποπνέεται ἀπὸ τὸ καταληκτικὸ Εφύμνιο.

Τὰ τέσσερα Απόστιχα εἶναι κατασκευασμένα προφανῶς ἀπὸ τὸν ἴδιο υμνογράφο, ὁ ὁποῖος ἔδωσε σε ὅλα τὴν ἴδια **μορφολογικὴ ὄψη**. Τὰ τροπάρια, ἔχοντας κοινὴ ἀρχὴ καὶ κοινὸ τέλος, ἐμφανίζουν πανομοιότυπη εἰκόνα. Συγκεκριμένα, καὶ τὰ τέσσερα τροπάρια ἀρχίζουν με τὴν ἴδια συντακτικὴ φόρμουλα: (δευτερεύουσα πρόταση) Ὅτε + Οριστικὴ Αορίστου ~ (κύρια πρόταση) Οριστικὴ Αορίστου. Τὸ μέρος κάθε τροπαρίου μετὰ τὴν φόρμουλα, ἀποτελεῖ, συντακτικὰ καὶ νοηματικὰ, συνέχεια τῆς κύριας πρότασης τῆς φόρμουλας. Με ἄλλα λόγια, σε κάθε Απόστιχο προηγείται μιὰ χρονικὴ πρόταση με ἓνα γεγονός σχετικὸ με τὴν ἀποκαθήλωση ἢ τὸν ἐνταφιασμὸ τοῦ Χριστοῦ, μετὰ ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἢ ἐξαιτίας τοῦ ὁποῖου ακολουθοῦν ὅσα ἐκτίθενται στο λοιπὸ τμήμα τοῦ τροπαρίου. Ἐνα δεῦτερο κοινὸ στοιχεῖο ὁλῶν τῶν τροπαρίων (με ἐξαίρεση τὸ 3^ο τροπάριο) ἀφορὰ τὸ καταληκτικὸ μέρος τους. Ἐν εἴδει Εφυμνίου ἐπαναλαμβάνεται ἡ φράση *Δόξα τῇ συγκαταβάσει σου, φιλόκτρωπε*.

Απὸ πλευρᾶς, ἐξάλλου, **περιεχομένου**, παρατηρεῖται στα τροπάρια μιὰ καλὰ σχεδιασμένη ἐξέλιξη. Εἰδικότερα:

- Το 1^ο Απόστιχο αναφέρεται στην αποκαθήλωση του σώματος του Χριστού από την Ιωσήφ από Αριμαθαίας και στα ποικίλα και αλληλοσυγκρουόμενα αισθήματά του.
- Στο 2^ο Απόστιχο ο «δραματικός τόπος» μετατοπίζεται στον Κάτω Κόσμο, όπου πραγματοποιείται η ήττα του προσωποποιημένου Άδη και η κατάλυση του βασιλείου του, ενώ ο αρχαιότερος κάτοικός του, ο πρωτόπλαστος Αδάμ, χαίρων δοξολογεί τον νικητή του θανάτου.
- Στο 3^ο Απόστιχο κυριαρχεί η έννοια του τάφου: ο Αχώρητος κλείνεται σε επίγειο τάφο, ο ίδιος όμως κλείνει το βασίλειο του Άδη, όπου οι «τάφου» των ψυχών των νεκρών, και κενώνει τις κατοικίες του θανάτου.
- Τέλος, στο 4^ο Απόστιχο πρωταγωνιστούν οι αγγελικές δυνάμεις: παρακολουθούν με φρίκη τις συκοφαντίες των Ιουδαίων και το σφράγισμα του τάφου του Θεανθρώπου, αλλά και χαίρονται για την συντελούμενη σωτηρία.

Συνεπώς, καθένα από τα -από μορφολογική άποψη- πανομοιότυπα τροπάρια έχει τη δική του θεματική επικέντρωση, όμως όλα μαζί συναποτελούν ένα εξελικτικό σύνολο. Από την επίγεια διαδικασία της αποκαθήλωσης και του ενταφιασμού μεταφερόμαστε στο βασίλειο των νεκρών, στο οποίο κατήλθε και το κατέλυσε ο Χριστός, στη συνέχεια παρουσιάζεται το δυσπρόστατο χριστολογικό μυστήριο «έν τάφω σωματικῶς» ~ «έν Άιδου δέ μετά ψυχῆς ὡς θεός» και τέλος μνημονεύεται η συμμετοχή των αγγέλων στα τεκταινόμενα.

I.

Ότε ἐκ τοῦ ξύλου σε νεκρὸν ὁ Ἄριμαθαῖος καθεῖλε, τὴν τῶν ἀπάντων ζωὴν, σμύρνη καὶ σινδόνι σε, Χριστέ, ἐκήδευσέ· καὶ τῷ πόθῳ ἠπέιγετο καρδίᾳ καὶ χεῖλι σώμα τὸ ἀκήρατον σοῦ περιπτύξασθαι· ὁμως συστελλόμενος φόβῳ χαίρων ἀνεβόᾳ σοι· Δόξα τῇ συγκαταβάσει σου, φιλάνθρωπε.

Το πρώτο μέρος του τροπαρίου βασίζεται στα γεγονότα που περιγράφονται στις ευαγγελικές μαρτυρίες:

1. Μάρκ. 15,46: *καὶ ἀγοράσας [Ἰωσήφ ἀπὸ Ἀριμαθαίας] σινδόνα καθελὼν αὐτὸν ἐνεῖλησεν τῇ σινδόνι* (πρβ. Λουκ. 23,53),
2. Ἰωάν. 19,39-40: *ἦλθεν δὲ καὶ Νικόδημος, ὁ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν νυκτὸς τὸ πρῶτον, φέρων μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης ὡς λίτρας ἑκατόν. Ἐλαβον*

οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶν τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν.

Ο υμνογράφος δεν μνημονεύει τον Νικόδημο, όσον αφορά την συνέργειά του στην προμήθεια της σμύρνης και στην αποκαθήλωση, καθώς και όσον αφορά την παρουσία του στην ταφή του Χριστού.

Όσον αφορά τη δομή του τροπαρίου, το πρώτο μέρος του Αποστίχου (Ότε ... ἐκήδευσέ) περιγράφει σύντομα το γεγονός της Αποκαθήλωσης. Ο Ιωσήφ από Αριμαθαίας κατεβάζει από το ξύλο του σταυρού το νεκρό σώμα του Ιησού και το τοποθετεί σε τάφο, αφού προηγουμένως το έχει αλείψει με σμύρνα και το έχει τυλίξει σε σινδόνι. Ήδη στη λιτή αυτή περιγραφή ο ποιητής, εισάγοντας τη φράση *τὴν τῶν ἀπάντων ζωὴν*, δηλώνει έμμεσα τα αισθήματα του Ιωσήφ. Η συνέχεια του τροπαρίου (καὶ τῷ πόθῳ... φιλάνθρωπε) περιέχει τα ανάμεικτα αισθήματα που κατακλύζουν την ψυχή του Ιωσήφ: από τη μια μεριά ποθεῖ πολύ να αγκαλιάσει και να φιλήσει το άχραντο σώμα, από την άλλη μεριά διστάζει να το κάνει αυτό από φόβο· τελικά όμως, γεμάτος χαρά για τη σωτηρία που γνωρίζει ότι φέρνει ο θάνατος (και η επερχόμενη Ανάσταση), δοξολογεί την συγκατάβαση του Χριστού.

Πρόκειται για ένα κείμενο που με λυρικότατο τρόπο καταγράφει έναν πλούτο αντικρουόμενων συναισθημάτων (πόθος εναγκαλισμού, συστολή, φόβος, χαρά) που διακατέχουν έναν μαθητή του Χριστού, ο οποίος αντιμετωπίζει με δέος το νεκρό σώμα του διδασκάλου, καθώς γνωρίζει ότι είναι ο δημιουργός της ζωής, η Αυτοζωή. Από τα πιο αισθαντικά σημεία του Αποστίχου είναι η έκφραση *καρδίᾳ καὶ χεῖλι*: Ο Ιωσήφ θέλει να αγκαλιάσει τον νεκρό Ιησού με την *καρδία* του, δηλ. με όλη του την συναισθηματική υπόσταση, αλλά και να τον καταφιλήσει με τα χείλη του, δηλ. με απτό, σαρκικό τρόπο. Το ποίημα μαρτυρεί έναν ποιητικά προικισμένο λογοτέχνη, αλλά και έναν άνθρωπο με βαθιά πίστη.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ-ΥΦΟΛΟΓΙΚΑ

- *Ἀριμαθαῖος*: σε αρκετές εκδόσεις βρίσκουμε τον τύπο *Ἀριμαθαίας* (= ἀπὸ Ἀριμαθαίας = καταγόμενος από την Αριμαθαία). Όμως, ήδη σε συγγραφείς του 4^{ου}-5^{ου} αιώνα, όπως ο Γρηγόριος Ναζιανζηνός, ο Θεοδώρητος Κύρρου, ο Μ. Βασίλειος, ο Ωριγένης, μαρτυρείται το πατριδωνυμικό επίθετο *Ἀριμαθαῖος*. Το επίθετο από παλαιογραφικής πλευράς αποτελεί την *lectio difficilior*, δηλαδή την «πιο δύσκολη γραφή», όσον αφορά τη χειρόγραφη παράδοση, η οποία και για το λόγο αυτό θεωρείται προτιμητέα.

- νεκρὸν ... τὴν τῶν ἀπάντων ζωὴν: σχῆμα οξὺμωρο
- καθεῖλε: Οριστική Αορίστου Β' του ρήμ. *καθαίρω*, -ῶ = κατεβάζω
- σμύρνα, -ης: αραβική ρητίνη χρησιμοποιούμενη για το βαλσάμωμα ή ως αλοιφή ή ως λιβάνι
- κηδεύω: 1. νοιάζομαι για, 2. ενταφιάζω, θάβω
- ἠπείγετο: Οριστική Παρατατικού του ρήμ. *ἐπείγομαι* = βιάζομαι, σπεύδω
- καρδίᾳ καὶ χεῖλει: δοτικές του μέσου/οργάνου στο ρήμα *περιπτύξασθαι*. Σε κάποιες εκδόσεις έχουν τυπωθεί λανθασμένα ως *καρδία καὶ χεῖλη* (δηλ. ως ονομαστικές).
- ἀκήρατος (πιθ. ἄ- στερητικό + *κεράννυμι*) = αμόλυντος, καθαρός
- περιπτύξασθαι: απαρέμφατο Αορίστου του ρήμ. *περιπτύσσομαι* = αγκαλιάζω

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Όταν ο Ιωσήφ από την Αριμαθαία κατέβασε από το ξύλο του σταυρού νεκρό εσένα, τη ζωή όλων, σε ενταφίασε με σμύρνα και σινδόνι. Και από τον πόθο βιαζόταν να αγκαλιάσει με την καρδιά και με τα χείλη το αμόλυντο σώμα σου· όμως διστάζοντας από φόβο αλλά και γεμάτος χαρά σου φώναζε: «Δόξα στη συγκατάβασή σου, φιλόανθρωπε».

2.

Ότε ἐν τῷ τάφῳ τῷ καινῷ ὑπὲρ τοῦ παντός κατετέθης, ὁ λυτρωτῆς τοῦ παντός, Ἄιδης ὁ παγγέλαστος ἰδὼν σε ἔπηξεν· οἱ μοχλοὶ συνετρίβησαν, ἐθλάσθησαν πύλαι, μνήματα ἠνοίχθησαν, νεκροὶ ἀνίσταντο· τότε ὁ Ἀδάμ εὐχαρίστως χαίρων ἀνεβόα σοι· Δόξα τῇ συγκαταβάσει σου, φιλόανθρωπε.

Το Απόστιχο, αρχίζοντας από το γεγονός της εναπόθεσης του νεκρού Ιησού στον τάφο, μάς μεταφέρει σε μία άλλη διάσταση: στον χωροχρόνο του Κάτω Κόσμου, του Ἄδη. Ο ποιητής χρησιμοποιεί το επιβλητικότερο σχῆμα του «προσωποποιίας». Προσωποποιείται ο υποτιθέμενος παντοδύναμος κύριος του βασιλείου των νεκρών και παρουσιάζονται οι αντιδράσεις του από την «εισβολή» του Θεανθρώπου: μόλις τον βλέπει, «ζαρώνει» και έτσι –αυτός ο ως τότε πανίσχυρος– γίνεται καταγέλαστος· συντρίβονται οι μπάρες, τσακίζονται οι πύλες του βασιλείου των νεκρών, ανοίγονται τα μνήματα και ανασταίνονται οι νεκροί. Το τρίτο και τελευταίο στάδιο αφορά τον Αδάμ (το όνομά του παρηχεί με εκείνο του Ἄδη): ἐγκλειστος και

αυτός στον Κάτω Κόσμο, μετά τη διάλυση του σκοτεινού βασιλείου από την Αρχηγό της ζωής, νοιώθει μεγάλη χαρά και με ευγνωμοσύνη δοξολογεί τον νικητή του Ἄδη.

Συνεπώς, στο ποίημα αυτό πρωταγωνιστούν τρεις ανδρικές μορφές:

1. Ο Θεός Ανήρ Ιησούς
2. Ο βλοσυρός βασιλιάς των νεκρών και
3. Ο προπάτορας του ανθρώπινου γένους, ο πάλαι ποτέ κάτοικος του πρώτου Παραδείσου, μετά την Πτώση όμως και τον θάνατό του κάτοικος του Κάτω Κόσμου.

Η σύγκρουση γίνεται μεταξύ των δύο πρώτων. Μάλλον δεν χρειάστηκε σύγκρουση, καθώς ο «εισβολέας» του βασιλείου των νεκρών ήταν, ως θεός, ακαταμάχητος. Έτσι, ελευθερώνεται ο Αδάμ και μαζί του όλοι οι εν τῷ Ἄδι δίκαιοι. Η μάχη έχει κριθεί: Ο Χριστός θανάτῳ θάνατον ἐπάτησεν.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- κατετέθης: Οριστική παθητικού Αορίστου του ρήμ. *κατατίθεμαι* = τοποθετούμαι, εναποτίθεμαι
- παγγέλαστος: σπανιότατη λέξη (μαρτυρείται μόνο δύο ακόμη φορές) συνώνυμη με το συνηθέστερο *παγγέλιος* (πᾶς + γελῖος) = εντελώς γελοῖος, καταγέλαστος
- ἔπηξεν: Οριστική Αορίστου του ρήμ. *πησσω* (αμετάβατο) = κουρνιαάζω, ζαρώνω από φόβο ή έκπληξη
- μοχλός = αμπάρα, (ξύλινος ή σιδερένιος) σύρτης τοποθετημένος στην εσωτερική πλευρά της πόρτας
- ἐθλάσθησαν: Οριστική παθητικού Αορίστου του ρήμ. *θλάω*, -ῶ = συμπιέζω, σπάζω, τσακίζω
- εὐχαρίστως: επίρρημα που σημαίνει «με ευγνωμοσύνη»

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Όταν εναποτέθηκες στον καινούριο τάφο για τη σωτηρία όλων εσύ, ο λυτρωτής όλων, ὁ Ἄδης σε είδε και καταγέλαστος ζάρωσε. Οι μπάρες συντρίφτηκαν, τσακίστηκαν οι πύλες, άνοιξαν τα μνήματα και ανασταίνονταν οι νεκροί. Τότε ο Αδάμ γεμάτος χαρά φώναζε με ευγνωμοσύνη: «Δόξα στην συγκατάβασή σου, φιλόανθρωπε».

3.

Ὅτε ἐν τῷ τάφῳ σαρκικῶς θέλων συνεκλείσθης ὁ φύσει τῇ τῆς θεότητος μένων ἀπερίγραφτος καὶ ἀδιόριστος, τὰ θανάτου ἀπέκλεισας ταμεία καὶ Ἰαίδου ἅπαντα ἐκένωσας, Χριστέ, βασιλεία, τότε καὶ τὸ Σάββατον τοῦτο, θείας εὐλογίας καὶ δόξης καὶ τῆς σῆς λαμπρότητος ἤξιωσας.

Το Απόστιχο δομεῖται με βάση μία τοπικῆς τάξεως ἀντίθεση, που σχετίζεται ἀμεσότατα με τὴν «ταφή» του Χριστοῦ. Συγκεκριμένα, ἡ ἴδια ἡ ταφή ἀποτελεῖ ἕναν φυσικὰ ἀκούσιο ἐγκλεισμό του νεκροῦ σε ἕναν πολὺ περιορισμένο χώρο, τὸν τάφο. Στὴν περίπτωση, ὅμως, του Χριστοῦ τὰ πράγματα εἶναι διαφορετικά: ὁ ἐγκλεισμός εἶναι ἐκούσιος, ἐνῶ ὁ ἐγκλεισθεὶς ἔχει, πέραν τῆς σαρκικῆς, καὶ θεία φύση, ἡ ὁποία εἶναι τοπικὰ ἀπεριόριστη καὶ κατ' οὐσίαν ἀπροσδιόριστη. Ἐτσι συνέβη, με τὸν «ἐγκλεισμό» του τοπικὰ ἀπεριόριστου καὶ ἐπομένως «ἐνέγκλειστου» Χριστοῦ, νὰ «μπλοκαριστοῦν», δηλαδὴ νὰ μὴ ἔχουν δυνατότητα πρόσβασης, τὰ περιορισμένα διμερίσματα του Ἄδη, με ἀποτέλεσμα νὰ μὴ μπορεῖ πια νὰ κλειστῆ ἐκεῖ κανεὶς. Παράλληλα, ὁ Ζων Νεκρὸς ἀδείασε τὸ παλάτι του Ἄδη ἀπὸ τοὺς δεσμίους νεκροῦς. Με αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ γήινος τάφος του Ἰησοῦ προκάλεσε τὴν καταστροφὴ του υποχθόνιου τάφου τῶν ψυχῶν.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν, υψηλῆς σύλληψης ἀλλὰ καὶ δυσπρόσιτη, «ταφική» ἀντίθεση, ὁ υμνογράφος «φωτίζει» τὴν κατακλείδα του τροπαρίου του: Με τὴν καταστροφὴ του Κάτω Κόσμου τὴν Μεγάλῃ Παρασκευῇ ὁ Χριστὸς κατέστησε τὸ ἐπερχόμενο Σάββατο ἡμέρα «θείας εὐλογίας καὶ δόξης καὶ λαμπρότητας Χριστοῦ». Ὁ ἀναγνώστης του τροπαρίου θυμάται ἀμέσως ὅτι τὸ Μέγα Σάββατο θὰ ἀκούσει τὸ Ἄνάστα, ὁ θεὸς καὶ θὰ δεῖ νὰ σκορπίζονται παντοῦ οἱ δάφνες τῆς νίκης του θανάτου που θὰ ἀνατελεῖ περίτρανα τὴν Κυριακὴ του Πάσχα. Ἡ φωτεινὴ αὐτὴ κατακλείδα του 3^{ου} Αποστίχου ἐπέχει τὴ θέση του δοξολογικοῦ Εφυμνίου *Δόξα τῇ συγκαταβάσει σου, φιλόνηθρῳπε*, με τὸ ὁποῖο καταλήγουν τὰ ἄλλα τρία τροπάρια.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *θέλων*: τροπικὴ μετοχὴ στὴ θέση του ἐπιρρημάτος *ἐθελουσίως, ἐκουσίως*
- *ἀπερίγραφτος*: (ὁ Χριστὸς) που (ὡς θεός) δὲν περιγράφεται καὶ δὲν περιορίζεται τοπικὰ
- *ἀδιόριστος*: (ὁ Χριστὸς) που (ὡς θεός) δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορισθεῖ, ἀπροσδιόριστος

- *ἀποκλείω*: κλείνω, σταματῶ, ἐμποδίζω τὴν πρόσβαση
- *ταμ(ι)εῖον* σημαίνει: 1. (ἀρχικά) τόπος φύλαξης, θησαυροφυλάκιο, 2. δωμάτιο, κάμαρα, συνεκδοχικά: κατοικία
- *βασιλεία* = τὰ ἀνάκτορα, τὸ παλάτι ἐνὸς βασιλιά

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Ὅταν θεληματικὰ κλειστήκες σωματικὰ μέσα στὸν τάφο ἐσύ, που, ὅσον ἀφορὰ τὴ φύση τῆς θεότητος, μένεις ἀπερίγραφτος καὶ ἀπροσδιόριστος, ἀπέκλεισες τὰ διμερίσματα του θανάτου καὶ ἀδείασες, Χριστέ, ὅλα τὰ ἀνάκτορα του Ἄδη. Τότε καὶ αὐτὸ τὸ Σάββατο τὸ ἀξίωσες νὰ ἔχει θεία εὐλογία καὶ δόξα καὶ τὴ δική σου λαμπρότητα.

4.

Ὅτε αἱ δυνάμεις σε, Χριστέ, πλάνον ὑπ' ἀνόμων ἐώρων συκοφαντούμενον, ἔφριττον τὴν ἄφατον μακροθυμίαν σου καὶ τὸν λίθον τοῦ μνήματος χερσὶ σφραγισθέντα, αἶς σου τὴν ἀκήρατον πλευρὰν ἐλόγηυσαν· ὅμως τῇ ἡμῶν σωτηρίᾳ χαίρουσαι ἐβόων σοι· Δόξα τῇ συγκαταβάσει σου, φιλόνηθρῳπε.

Στὸ τελευταῖο Απόστιχο πρωταγωνιστοῦν οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις. Ὁ υμνογράφος τὶς παρουσιάζει ψυχικὰ ἐνεργοὺς θεατὲς τῶν διαδραματιζομένων, ἐνὸς ὡ ὁ Κύριος σωματικῶς βρίσκεται ἐν τάφῳ καὶ πνευματικῶς ἐν Ἄδη, καὶ ἐκθέτει τὰ συναισθημάτα τοὺς ἀπέναντι στα συμβαίνοντα. Οἱ «παράνομοι» Ἰουδαῖοι προσφεύγουν πάλι στὸν Πιλάτο· συκοφαντοῦν τὸν Ἰησοῦ ὡς λαοπλάνο που διέδιδε μύθους περὶ δήθεν ἀναστάσεώς του καὶ ζητοῦν νὰ σφραγιστεῖ ὁ τάφος με ἕναν βράχο. Ἀπέναντι στὴν ἀνείπωτη μακροθυμία με τὴν ὁποία ἀντιμετώπιζε ὁ Ζων Νεκρὸς τὴ «διαβολικὴ» αὐτὴ συμπεριφορὰ οἱ ἄγγελοι νιώθουν δέος. Δέος καὶ φρίκη νιώθουν βλέποντας καὶ τὸν λίθον τοῦ μνήματος νὰ τὸν ἔχουν σφραγίσει τὰ χέρια ἐκεῖνα που λόγηυσαν τὴν πλευρὰ του Ἐσταυρωμένου. Ὡστόσο, τὸ τελικὸ συναισθημα εἶναι χαρὰ γιὰ τὴν ἐπιτελούμενη μέσω του θανάτου, τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως, σωτηρία του ἀνθρώπινου γένους. Αὐτὴ τὴ χαρὰ οἱ ἄγγελοι τὴν ἐκδηλώνουν με δοξολογία.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *πλάνον*: Πρβ. *Ματθ. 27,62-63: Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἥτις ἐστὶν μετὰ τὴν Παρασκευῆν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον*

λέγοντες, Κύριε, ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν, Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι.

- Σύνταξη ορισμένων ὄρων του χωρίου:

ἔφριττον τὴν ἄφατον μακροθυμίαν σου καὶ τὸν λίθον τοῦ μνήματος
χερσὶ σφραγισθέντα, αἷς σου τὴν ἀκήρατον πλευρὰν ἐλόγγχευσαν.

- ἔφριττον: ῥήμα
- αἷ δυνάμεις: υποκείμενο
- τὴν ἄφατον μακροθυμίαν καὶ τὸν λίθον: αντικείμενα
- χερσὶ: δοτική ποιητικού αιτίου στη μετοχή σφραγισθέντα
- αἷς: αναφορική αντωνυμία, αναφέρεται στη δοτική χερσὶ
- σφραγισθέντα: Τον λίθο του μνήματος τον σφράγισαν οι αρχιερείς και οι Φαρισαῖοι σε συνεργασία με τους ρωμαίους στρατιώτες, πρβ. Ματθ. 27,66: οἱ δὲ πορευθέντες ἡσφάλισαντο τὸν τάφον σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Όταν, Χριστέ, οι αγγελικές δυνάμεις σε έβλεπαν να συκοφαντείσαι ως λαοπλάνος από τους παρανόμους, αισθάνονταν δέος βλέποντας την ανείπωτη μακροθυμία σου και τον λίθο του μνήματος που σφραγίστηκε από τα χέρια εκείνα τα οποία λόγγχευσαν την άχραντη πλευρά σου. Νιώθοντας όμως χαρά για τη δική μας σωτηρία, σου έλεγαν με δυνατή φωνή: «Δόξα στην συγκατάβασή σου, φιλόανθρωπε».

ΣΤΙΧΗΡΟΝ ΙΔΙΟΜΕΛΟΝ

Σὲ τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς ὡσπερ ἱμάτιον καθελὼν Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ξύλου σὺν Νικοδήμῳ καὶ θεωρήσας νεκρὸν, γυμνόν, ἄταφον, εὐ-συμπάθητον θρῆνον ἀναλαβὼν ὄδυρόμενος ἔλεγεν· Οἴμοι, γλυκύτατε Ἰησοῦ! ὄν πρὸ μικροῦ ὁ ἥλιος ἐν σταυρῷ κρεμάμενος θεασάμενος ζόφον περιεβάλλετο, καὶ ἡ γῆ τῷ φόβῳ ἐκυμαίνετο καὶ διερρήγνυτο ναοῦ τὸ καταπέτασμα· ἀλλ' ἰδοὺ νῦν βλέπω σε δι' ἐμὲ ἐκουσίως ὑπελθόντα θάνατον· πῶς σε κηδεύσω, Θεέ μου; ἢ πῶς σινδόσιν εἰλήσω; ποῖαις χερσὶ δὲ προσψαύσω τὸ σὸν ἀκήρατον σῶμα; ἢ ποῖα ἄσματα μέλψω τῇ σῇ ἐξόδῳ, οἰκτίρμον; Μεγαλύνω τὰ πάθη σου, ὑμνολογῶ καὶ τὴν ταφήν σου σὺν τῇ ἀναστάσει κραυγάζων· Κύριε, δόξα σοι.

Το παραπάνω υμνολογικό αριστούργημα κινείται εκ πρώτης όψεως στο ίδιο νοηματικό πλαίσιο με το πρώτο Απόστιχο: και στα δύο τροπάρια ο

Ἰωσήφ «κηδεύει» τὸν Ἰησοῦ κατακλυζόμενος ἀπὸ διάφορα αἰσθήματα. Ὑπάρχουν, ωστόσο, καὶ αρκετές διαφορές. Κατ' ἀρχὴν, ἡ ἔκταση τοῦ Ἰδιόμελου εἶναι σχεδὸν διπλάσια ἀπὸ ἐκείνην τοῦ Ἀποστίχου. Ἀλλὰ καὶ στα ἐπιμέρους τὸ Ἰδιόμελο ἀκολουθεῖ δικούς του υμνολογικούς δρόμους. Ἡ ποσότητα καὶ ἡ ποιότητα τῶν διαφορῶν εἶναι τέτοιες, ὥστε τὸ παρὸν τροπάριο καταλήγει νὰ εἶναι σαφῶς ἀνώτερο ἀπὸ τὸ Ἀπόστιχο.

Ἡ δομὴ τοῦ Ἰδιόμελου, ὅπως καὶ τοῦ Ἀποστίχου, εἶναι διμερής:

- Στὸ **πρῶτο μέρος** (Σὲ τὸν ἀναβαλλόμενον ... ἔλεγεν) περιγράφεται τὸ πραγματικὸ γεγονός: Ὁ Ἰωσήφ κατεβάσει ἀπὸ τὸν σταυρὸ, μαζί με τὸν Νικοδήμο, τὸν Ἰησοῦ καὶ, βλέποντάς τὸν νεκρὸ, γυμνὸ καὶ ἄταφο, ξεκινάει θρῆνο με πόνο καὶ σπαραγμὸ ψυχῆς. Ἀντίθετα ἀπὸ τὸ Ἀπόστιχο, δὲν ἔχει γίνῃ ἡ ἀλειψη με μύρα καὶ ἡ περιτύλιξη με σάβανα, οὔτε ἡ εναπόθεση στὸν τάφο, ἀλλὰ βρισκόμαστε στὴ στιγμή που τὸ νεκρὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ ἔχει ἀποκαθηλωθεῖ ἀπὸ τὸ σταυρὸ καὶ βρίσκεται μπροστὰ στα μάτια τοῦ Ἰωσήφ. Ὁ Ἰωσήφ δὲν διακατέχεται ἀπὸ πόθο εναγκαλισμοῦ τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως στὸ Ἀπόστιχο, ἀλλὰ, βλέποντάς αὐτὸν που ὡς θεὸς ἔχει ὡς ἐνδυμὰ του τὸ φῶς νὰ κείτεται νεκρὸς, γυμνὸς καὶ ἄταφος, ξεκινάει σπαρακτικὸ θρῆνο. Ἦδη, λοιπὸν, στὸ περιγραφικὸ πρῶτο μέρος τοῦ τροπαρίου διαφαίνεται τὸ στίγμα τοῦ τροπαρίου, που θὰ ἐμφανιστεῖ ἀπτότερα στὴ συνέχεια: εἶναι ἐπιτάφιος θρῆνος.
- Ἀκολουθεῖ τὸ **δεύτερο μέρος** (Οἴμοι ... Κύριε, δόξα σοι), στὸ ὁποῖο περιέχεται ὁ εὐσυμπάθητος θρῆνος καὶ ὅσα ὁ Ἰωσήφ ὄδυρόμενος ἔλεγεν. Ἐχει διπλάσια ἔκταση ἀπὸ τὸ πρῶτο μέρος καὶ τριμερῆ δομῆ:
 1. Ἐνότητα πρώτη (Οἴμοι...θάνατον): **Θρῆνος**. Ὁ Ἰωσήφ, ἀρχίζοντας με τὸν σχετλιασμὸ οἴμοι καὶ με τὴν τρυφερὴ προσφώνηση *γλυκύτατε Ἰησοῦ*, ἀναλογίζεται τὸ πρὶν –τα τρομακτικὰ φαινόμενα που συνόδευσαν τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θάνατο τοῦ Ἰησοῦ (που ἀπέδειξαν τὴ θεότητά του)– καὶ τὸ νῦν τοῦ νεκροῦ σώματος.
 2. Ἐνότητα δεύτερη (Πῶς...οικτίρμον): **«Απορία»**. Ὁ Ἰωσήφ μέσα ἀπὸ μια σειρά ἐρωτήσεων δηλώνει τὴν ἀπόλυτη ἀμηχανία του καὶ τὴν ταπεινὴ συναίσθηση τῆς ἀνικανότητάς του νὰ κηδεύσει ἐπαξίως τὸν Κύριο.
 3. Ἐνότητα τρίτη (Μεγαλύνω...δόξα σοι): **Δοξολογία**. Ὁ Ἰωσήφ καταλήγει, δοξάζοντας τὸ πάθος, τὴν ταφή ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπερχόμενῃ ἀνάσταση.

Πέραν της καλά σχεδιασμένης διάρθρωσής του, το Ιδιόμελον διαθέτει πολλές λογοτεχνικές αρετές:

- Ο τρόπος με τον οποίο αρχίζει είναι επιβλητικός, σε οξεία αντίθεση με τη συνέχεια: Αυτός που ως θάνατος θεός ενδύεται το φως ως ιμάτιο κείται νεκρός, γυμνός, άταφος.
- Προσωποποιούνται ο ήλιος και η γη: ο πρώτος, βλέποντας το δημιούργό του στο σταυρό, ενδύεται σκοτάδι· η δεύτερη κυριεύεται από φόβο και τρέμει.
- Ο υμνογράφος χρησιμοποιεί εκφράσεις έντονης συγκινησιακής φόρτισης, που εγγίζουν βαθιά τον αναγνώστη/ακροατή του τροπαρίου. Τέτοια είναι η φράση *εὐσυμπάθητον θρήνον*, η αναφώνηση *Οἴμοι, γλυκύτατε Ἰησοῦ!*, η σύνδεση του θανάτου του Κυρίου με την προσωπική του ενοχή (*δι' ἐμὲ ἐκουσίως ὑπελθόντα θάνατον*), η συναίσθηση της ρυπαρότητας των χεριών που θα αγγίξουν ένα αμόλυπτο σώμα (*ποῖαις χερσὶ δὲ προσψάσω τὸ σὸν ἀκήρατον σῶμα;*) και της ανικανότητας να μοιρολογήσει επάξια τον νεκρό (*ποῖα ἄσματα μέλψω τῇ σῇ ἐξόδῳ, οἰκτίρμον;*).

Από πάσης, λοιπόν, πλευράς το εκτενές αυτό τροπάριο ανταποκρίνεται επάξια στο ρόλο του να κλείσει ουσιαστικά το υμνολογικό πρόγραμμα της Μεγάλης Παρασκευής και να προετοιμάσει το έδαφος για τον Επιτάφιο Θρήνο. Το μεγαλειώδες αυτό ποίημα, συνοδευόμενο (ως «Ιδιόμελον») από το εντελώς ιδιαίτερο μέλος του, καταλύσει το χριστεπώνυμο πλήρωμα και το πληροί με ιερά και υψηλά αισθήματα.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς ὡςπερ ἱμάτιον*: φράση ειλημμένη από τον Ψαλμ. 102,3: *ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον, ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέριν*
- *εὐσυμπάθητος*: 1. λέξη σπανιότατη στα αρχαία κείμενα = αξιολύπητος, 2. (σε χριστιανούς συγγραφείς) γεμάτος συμπόνια, αγάπη, π.χ. Ιωάννης Χρυσόστομος, *Ευχὴ Δευτέρα* PG 63, 925: *Οἶδα γὰρ τοῦ ἐμοῦ Δεσπότη τοῦ εὐσυμπάθητον*
- *Οἴμοι*: επίρρημα που δηλώνει πόνο, αγωνία, απελπισία κτλ. = αλίμονό μου, ωιμένα
- *ζόφος*: σκοτάδι, καταχνιά

- *ἐκυμαίνεται*: την εικόνα της γης που από σεισμό ταρασσεται σαν θάλασσα τη συναντούμε και σε άλλα υμνολογικά κείμενα, βλ. π.χ. παραπάνω, τροπάριον Ενάτης Ώρας.
- *διαρρήγνυμι* = τσακίζω, σπάζω, (εδώ) σχίζω
- *ὑπέρχομαι θάνατον* = υφίσταμαι θάνατο, αποθνήσκω, πεθαίνω
- *κηδεύσω, ειλήσω, προσψάσω, μέλψω*: Όλοι αυτοί οι ρηματικοί τύποι θα μπορούσαν να εκληφθούν είτε ως Οριστική Μέλλοντος είτε ως Υποτακτική Αορίστου. Η δεύτερη δυνατότητα ταιριάζει περισσότερο στο κλίμα του τροπαρίου, γιατί ως «απορρηματική Υποτακτική» δηλώνει πιο εύλωττα από μια Οριστική Μέλλοντος τη μεγάλη αμηχανία του Ιωσήφ. Γι' αυτό, στη μετάφραση τα αποδίδουμε με τον ανάλογο τρόπο.
- *ειλήσω*: Υποτακτική Αορίστου (Οριστική: *είλησα*) του ρήμ. *εἶλλω* (ή *εἶλ-*) ή *εἶλέω* (ή *εἶλ-*) = περιτυλίγω, καλύπτω

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Εσένα, που φοράς το φως σαν ιμάτιο, όταν σε κατέβασε από τον σταυρό ο Ιωσήφ μαζί με τον Νικόδημο και σε αντίκρισε νεκρό, γυμνό, άταφο, άρχισε έναν όλο συμπόνια θρήνο κι έλεγε με σπαραγμό: «Αλίμονο, γλυκύτατε Ιησού, που πριν λίγο ο ήλιος, καθώς σε είδε να κρέμεσαι στον σταυρό, τυλιγόταν με σκοτάδι και η γη από φόβο ταρασσόταν σαν θάλασσα και σκίζόταν το καταπέτασμα του ναού. Όμως να! τώρα σε βλέπω να έχεις υποστεί για μένα θεληματικά τον θάνατο. Πώς να σε κηδεύσω, Θεέ μου; Ή πώς να σε τυλίξω με σάβανα; Και με ποια χέρια να αγγίξω το πάναγνό σου σώμα; Ή ποια μοιρολόγια να ψάλλω στην κηδεία σου, Εύσπλαχνε; Δοξολογώ τα πάθη σου, υμνολογώ και την ταφή σου μαζί με την ανάστασή σου και κραυγάζω: Κύριε, δόξα σοι».

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ

1.

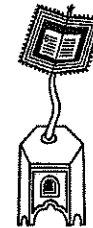
Ό εὐσχήμων Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντόν σου σῶμα σινδόνη καθαρᾶ ειλήσας καὶ ἀρώμασιν ἐν μνήματι καινῷ κηδεύσας ἀπέθετο.

Όποιος προσεγγίζει το παραπάνω κείμενο σχηματίζει αμέσως την εντύπωση ότι πρόκειται για ένα απλό τροπάριο, γραμμένο σε βατά Αρχαία

ANNA ΚΟΛΤΣΙΟΥ - ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ

Η ΥΜΝΟΛΟΓΙΑ
ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΥΡΙΑΚΙΑ